

Nr 349.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående kristillägg under första kvartalet 1942; given Stockholms slott den 28 november 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 november 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, fråga om kristillägg under första kvartalet 1942 och anför därvid följande.

Under år 1941 har enligt beslut av 1940 års urtima riksdag (prop. nr 66, skriv. nr 91) samt, såvitt gäller präster, enligt beslut av 1941 års riksdag (prop. nr 42, skriv. nr 76) utgått ett särskilt kristillägg till statens befattningshavare i allmänhet och till vissa andra befattningshavargrupper med statligt reglerade löner, ävensom till motsvarande grupper tjänste- och familjepensionärer. Bestämmelser i ämnet ha utfärdats genom kungörelserna den 17 januari 1941 angående kristillägg under år 1941, åt *dels* vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (nr 29), *dels* vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer (nr 30), *dels ock* pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl. (nr 31), ävensom genom kungörelsen den 28 mars 1941 (nr 163) angående kristillägg under år 1941 åt lärare i slöjd och hushållsgöromål vid folk- och småskolor och därmed jämförliga läroanstalter samt kungörelsen den 13 juni 1941 (nr 411) angående kristillägg åt präster under år 1941. Tabeller till hjälp vid uträkning

av kristilläggen ha av Kungl. Maj:t fastställts genom kungörelser den 17 januari (nr 32) och den 19 juli 1941 (nr 653).

Kristilläggen avse att ge viss kompensation för prisstegring utöver den levnadskostnadsnivå, vid vilken rörligt tillägg och dyrtidstillägg å löner och pensioner enligt gällande författningar äro maximerade. Denna nivå angives av levnadskostnadstalet 120 i den indexserie, där 1935 års levnadskostnader betecknats med 100, och motsvarar talet 188 i indexserien med juli 1914 som basperiod.

När levnadskostnaderna stigit med 8 enheter eller mera över indextalet 120 i 1935 års levnadskostnadsserie, utgår kristillägg enligt för år 1941 fastställda bestämmelser med 4 procent av de nyreglerade lönerna, respektive, då fråga är om löner och pensioner, vilka icke reglerats vid 1935 års levnadskostnadsnivå, 4 procent av de löne- eller pensionsbelopp, som enligt gällande författningar skulle utgå vid nyssnämnda nivå (= indextalet 156 i 1914 års levnadskostnadsserie). Vid fortsatt stegring av levnadskostnaderna upp till eller över talet 136 höjes kristillägget till 8 procent, dock tidigast vid det kvartalsskifte, som inträffar sex månader efter det, vid vilket index nått talet 128. Någon höjning av kristillägget därutöver ifrågakommer icke enligt kristilläggsbestämmelserna för år 1941.

Levnadskostnadstalet, som den 1 oktober 1940 var 126, steg vid årsskiftet 1940/41 till 130. Kristillägget utgick på grund härav med 4 procent från och med den 1 januari 1941. Den 1 april uppnådde levnadskostnadsindex talet 140. Ungefär halva stegringen sedan föregående kvartalsskifte betingades av ökade skatter, i främsta rummet den nyinförda omsättningsskatten. Kristillägget, som enligt vad nyss nämnts regleras endast med sex månaders mellanrum, utgick jämväl under andra kvartalet oförändrat med 4 procent. Den 1 juli, då levnadskostnadsindex fortfarande stod vid 140, höjdes kristillägget till 8 procent för tiden till årets utgång. Levnadskostnadstalet steg den 1 oktober med en enhet, eller till 141.

Den utformning kristillägget fått med en 50-procentig kompensation för prisstegringar över förut nämnd nivå, vilken kompensation erhålles endast med viss eftersläpning på grund av indexintervallens storlek och föreskriften om ändring tidigast efter sex månader, har väsentligen betingats av allmänna ekonomiska överväganden. Såsom jag vid anmälan av propositionen nr 66 framhöll, utformades kristillägget med hänsyn framförallt till tvenne grundläggande omständigheter i landets ekonomiska läge, nämligen att stegringen i levnadskostnaderna väsentligen berodde på sämre försörjningsvillkor för folket i dess helhet och att en fortgående höjning av inkomsterna i pengar för den ena eller den andra betydande befolkningsgruppen under sådana förhållanden innebure risker för inflationsartad prisutveckling. Det framstod för den skull såsom angeläget att de olika gruppernas naturliga strävan efter kompensation genom höjda inkomster i pengar hölles tillbaka och att en samverkan i stället eftersträvades för att under en rimlig avvägning av olika krav ge största möjliga stadga åt prisutvecklingen. I fråga om lönetillägg efter levnadskostnadsindex för de statsanställda innebar detta att strävandet

fick inriktas på att förlänga den tidsperiod, under vilken ett visst tillägg bibehölls oförändrat, och att hålla tilläggets höjd inom de snävaste gränser, som voro förenliga med hänsynen till inkomstutvecklingen inom samhället i övrigt och med kravet på en rimlig fördelning av kristidens svårigheter mellan olika medborgargrupper.

I skrivelse den 22 oktober 1941 ha statstjänarkartellen, tjänstemännens centralorganisation, Sveriges statstjänstemannanämnd och trafiktjänstemännens riksförbund gjort framställning om förhandlingar rörande dyrtidskompensationen för tiden efter utgången av år 1941. Personalorganisationerna ha bland annat anfört följande:

Med hänsyn till den kraftiga och snabba prisstegring, som inträtt, finna statstjänstemännen det vara nödvändigt, att frågan om ändrade grunder för dyrtidskompensationen upptages till prövning. Undertecknade organisationer tillåta sig framhålla, att styrelserna från medlemmarna ständigt få emottaga klagomål över de otillräckliga lönerna. Att dessa klagomål icke äro omotiverade, torde framgå därav, att icke heller det rörliga tillägg, som är avsett att kompensera levnadskostnadsförändringarna mellan index-talen 100—120, ger full kompensation. Ifrågavarande tillägg har som bekant sin maximigräns vid indextalet 120, då det utgår med 15 procent på den fasta lönen.

Då sålunda redan det rörliga tillägget med endast 75 procent kompenserar levnadskostnadsstegringen intill indextalet 120 och det senare beviljade kristillägget med knappast 50 procent levnadskostnadsstegringen därutöver och kompensationen stannar vid indextalet 136, är det självklart, att befattningshavarnas ekonomiska läge nu är mycket bekymmersamt, i synnerhet som prisstegringarna alltjämt fortgå. Det torde också vara ostridigt, att statens befattningshavare fått vidkännas en större sänkning av sin levnadsstandard än flertalet andra medborgargrupper, ett förhållande som väckt stort missnöje bland befattningshavarna. Dessa äro beredda att i fortsättningen liksom hittills bära sin andel av krisens bördor, men de anse det icke vara riktigt, att de jämväl skola bära en del av den börda, som det tillkommer andra att bära. Organisationerna kunna icke underlåta att framhålla, huru som det bland löntagarna väckt uppmärksamhet, att man på producenthåll kräver nya, kraftiga prisförhöjningar på jordbruksprodukter, trots att opartiska undersökningar givit vid handen, att jordbrukarna hittills erhållit full kompensation för sina ökade produktionskostnader.

Med hänsyn till de svårigheter befattningshavarna sålunda ställts inför genom den senaste tidens ogynnsamma prisutveckling, anse sig organisationerna nödsakade att påyrka sådan ökning av kristillägget, att detsamma från och med den 1 januari 1942 kommer att utgå enligt samma grunder som det rörliga tillägget. Härigenom skulle vid nuvarande index — 141 — det rörliga tillägget och kristillägget utgå med sammanlagt 30 procent i stället för såsom nu med 23 procent.

I anledning av personalorganisationernas framställning ha överläggningar förts med representanter för dessa rörande kristillägg för tiden efter utgången av nuvarande regleringsperiod, vilken som nämnts endast omfattar kalenderåret 1941. Överläggningarna ha emellertid icke lett fram till något definitivt resultat. Med hänsyn till den ovisshet, som ännu råder beträffande vissa förutsättningar för den fortsatta prisutvecklingen, ha personalorganisationerna icke ansett sig kunna nu godtaga det förslag till reglering av kristilläggen, som från

*Departements
chefen.*

regeringens sida framlagts vid överläggningarna och som innebar förlängd giltighet för den nu gällande regleringens principer utan begränsning uppåt, samt anhållit, att förhandlingarna därom måtte få återupptagas i januari 1942.

Tjänstemännens önskemål om uppskov med överläggningarna till början av nästa år torde böra föranleda att förslag om reglering av kristilläggen för år 1942 upptages först vid nästa års riksdag. Frågan om provisorisk reglering under nästa kvartal bör dock prövas före årsskiftet.

De allmänna synpunkter, som voro vägledande vid statsmakternas ställningstagande i kristilläggsfrågan på hösten 1940, äga alltså giltighet. För första kvartalet 1942 torde det ligga närmast att räkna med en tillämpning av de i fjol godtagna principerna men med anpassning efter den nu inträdda prisstegringen. Detta skulle innebära, att kristillägg under första kvartalet 1942 skall utgå oförändrat med 8 procent, om levnadskostnadstalet, som vid senaste kvartalsskifte stod i 141, vid nyår icke uppnår talet 144. Därest detta tal skulle uppnås eller överskridas, skall kristillägg utgå med 12 procent. Jag förordar, att förslag om kristillägg av denna innebörd genom proposition förelägges innevarande års riksdag.

Till bestridande av kostnaderna för kristillägg under budgetåret 1941/42 ha i riksstaten anvisats särskilda förslagsanslag under de olika huvudtitlarna. Några nya anslag för det provisoriska kristillägget under första kvartalet 1942 behöva således icke äskas, utan kostnaderna kunna avföras på nyssnämnda förslagsanslag, respektive, såvitt angår affärsverken m. fl., bestridas med de medel, av vilka kristillägg under budgetåret enligt riksdagens tidigare fattade beslut skola utgå. Å ifrågavarande förslagsanslag, som i riksstaten upptagits med allenast formella belopp, beräknade efter 4 procent, skulle man även med helt oförändrade grunder för kristillägget haft att räkna med betydande överskridanden.

Med återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels besluta, att kristillägg skall utgå under första kvartalet 1942 enligt av mig i det föregående angivna grunder,
dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Lennart Hammarskiöld.